

Doc. MVDr. Vladimíra Pištěková, Ph.D.
WELFARE HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT

Ruth Harrison – „Animal Machines“ (1964) – průlom na poli ochrany hospodářských zvířat, otevřena cesta pro diskusi.

Brambellova komise (1965) provedla inspekci životní pohody hospodářských zvířat, navrhla, že by tato zvířata měla mít přinejmenším svobodu „vstát, lehnout si, otočit se, očistit si tělo a natáhnout končetiny“ – 5 svobod.

V posledních letech je módou se soustředit spíše na etické otázky práv zvířat a postojů člověka k nim:

Animal Rights (Linzey, 1976), **Animal Liberation: A New Ethics of our Treatment of Animals** (Singer, 1990) – znepokojení ohledně pohody zvířat.

Obžaloby v současnosti moc nezmohou, je potřeba pro zvířata spíše něco dělat.

1993 – Farm Animal Welfare Council (FAWC) – nastavil ustanovení 5ti svobod a definoval ideální stav pohody zvířat:

Svoboda od žízně, hladu a podvýživy – bezproblémovým přístupem k čerstvé vodě a krmivu dostatečným k zachování zdraví.

Svoboda od nepohodlí – poskytnutím vhodného prostředí včetně přístřeší a pohodlného místa k odpočinku.

Svoboda od bolesti, zranění a nemoci – pomocí prevence nebo rychlé diagnózy a léčení.

Svoboda uskutečnit normální chování – poskytnutím dostatečného prostoru, vhodného prostředí a společnosti zvířat téhož druhu.

Svoboda od strachu a úzkosti – zabezpečením podmínek a zacházení, jež vylučují mentální strádání.

Aplikace pěti svobod ukazuje na tyto skutečnosti:

- Kritéria poskytují soubor pravidel pro porozumění životní pohodě tak, jak ji vnímají sama zvířata a tím pro takové úpravy prostředí, které můžou sladit oprávněné potřeby pro zvířata s neméně oprávněným provozním cílem producentů.
- Pět svobod ukazuje, že všechny komerční systémy chovu mají své silné a slabé stránky.
- Nebezpečné je zanášení antropomorfismů do hodnocení pohody zvířat!

Původ slova „welfare“

Velferth – staronorské slovo odvozené ze slova „dobré“ (val) a „cesta“ (fara), podobné slovo je dnes používáno v němčině = wohlfahrt, v angličtině – farewell v románských jazycích – pojem je založen na „being good“ – ve španělštině – bienestar

ve francouzštině – bien-être

v portugalské – bemestar

v USA – well being

Termín welfare můžeme nejjednodušeji vysvětlit, že to je stav, jak se zvíře cítí. Pohoda může být velmi dobrá až velmi špatná (nepohoda).

Pohoda (welfare) je to komplexní stav duševního (mentálního) a fyzického zdraví, při kterém je zvíře v harmonii s prostředím.

Welfare požaduje takový psychický stav zvířete, který vyjadřuje: spokojenost, vyrovnanost a pohodu.

Welfare je směr, který se zabývá správným zacházením se zvířaty: v chovech, při transportu, na jatkách, řeší pohodlí zvířat, jejich zdravotní stav, fyzické i psychické potřeby.

Pojem "Pohoda" souvisí s biologickými disciplinami:

Etologie	- preferenční testy, stereotypie, poruchy chování, motivace
Sociobiologie	- adaptace, vyrovnávání se s prostředím
Psychologie	- deprese, frustrace
Fyziologie	- užitkové kritéria, konstituční fyziologie, krevní obraz, infekce
Morfologie	- tělesné anomálie, poranění, histologie
Patologie	- nemocnost, úmrtnost (morbidity)
Endokrinologie	- stresové odpovědi, endogenní opiáty
Imunologie	- imunitní odpovědi, obrana organismu

Definice welfare

- Fraser and Broom (1990) – životní pohoda závisí na tom, jak se zvíře dokáže vyrovnat se svým okolím
- Webster (1999) – pohoda zvířete je určena jeho schopností se vyhnout strádání a zachovat si zdatnost.

Pohoda zvířat (welfare)

Slovo „welfare“ má dva významy (J. Webster):

- Popis fyzického a mentálního stavu zvířete vzhledem k jeho fyziologickým a behaviorálním potřebám.
- Zvýrazňuje také hledisko morální. Je odvozována z víry, že zvíře může mít pocity, které můžeme interpretovat jako bolest a utrpení a proto máme povinnost před nimi chránit zvířata v naší péči.

Brouček a kol. (1993) - dynamický, různorodý, komplexní stav sloužící k zajišťování přirozeného druhového chování přizpůsobeného průběhu životních pochodů.

Doležal a Bílek (1996) - stav, kdy zvíře zůstává v dobrém zdravotním stavu (objektivní hledisko) a podle vnějších známek se v daném prostředí cítí v dostatečné pohodě (subjektivní hledisko).

Ondrašovič a Sokol (1995) - jedná se o podmínky chovu, kde zvířata mají pohodlí, tzn. že chovatelské prostředí vyhovuje jejich fyziologickým požadavkům a během odchovu nejsou týrána nevhodně používanými technologickými zařízeními nebo nevhodnými postupy při krmení, ošetřování a dalších úkonech souvisejících s chovem.

American Veterinary Medical Association (AVMA)

Zvíře má dobrou pohodu, když je zdravé, má dostatečnou a vhodnou výživu, cítí se v bezpečí, pohodlně, může projevovat přirozené chování a netrpí nepříjemnými stavy jako je bolest, strach a stres – 8 pravidel.

- Rozumné využití zvířat pro lidské účely a to jak společenských zvířat, potravinových zvířat, zvířat chovaných pro práci, výstavy, tak i pro výzkum vedoucí ku prospěchu lidí i zvířat a odpovídající přísaze vet. lékaře.
- Rozhodnutí týkající se péče o zvířata, jejich využití a welfare by se měla zakládat na rovnováze vědeckých poznatků a profesního posouzení s přihlédnutím k etickým a společenským zásadám.
- Zvířatům musí být poskytnuta voda, potrava, vhodné zacházení, zdravotní péče a vhodné prostředí vzhledem jejich využití, s ohledem na jejich biologický druh a chování.
- O zvířata by mělo být pečováno tím způsobem, aby byl minimalizován strach, bolest, stres a utrpení.
- Postupy týkající se ustájení, managementu, péče a využití zvířat by měly být kontinuálně hodnoceny a v případech, kdy je to indikováno, by měly být nahrazeny nebo vyladěny.
- Ochrana a management populací zvířat by měly být humánní, společensky odpovědné a striktně vědecky prozíravé.
- Zvířata by měla být ošetřována s respektem k jejich životu, a když je to nezbytné jim poskytnout humánní smrt.
- Veterinární profese by se měla snažit zlepšovat zdraví a welfare zvířat na základě výsledků vědeckého výzkumu, vzdělání a v souladu s vývojem legislativy.

Welfare je nejstručněji řečeno pojmem pro vyjádření kvality života zvířete. To vyjadřuje Strategie EU pro podporu dobrých životních podmínek zvířat 2011-2015 – cílem je zajistit všem zvířatům v Evropě život hodný žití. Lze tomu rozumět tak, že kladné stránky života a prožívání by měly v životě zvířete převládnout nad zápornými.

http://ec.europa.eu/food/animal/welfare/index_en.htm

Odborníci se shodují na třech složkách welfare:

- jak se zvířeti daří po stránce fyzické,
- jak se cítí, jak život prožívá po stránce psychické,
- do jaké míry může žít způsobem, který je přirozený pro daný druh.

Hodnocení welfare

Vedle obtížnosti stanovení jednotlivých aspektů je druhým velkým problémem, jak jednotlivé změřené aspekty welfare sloučit do jednoho souhrnného hodnocení a jakou váhu jim přisoudit.

Proto do nedávné doby se úroveň welfare hodnotila podle stáje (rozměrů, vybavení kotců), případně jednoznačně nadřazovaly jeden systém ustájení z hlediska welfare nad jiný, bez ohledu na skutečný stav zvířat v daném chovu.

Evropská i naše legislativa welfare je v naprosté většině dosud založena na měření stáje, tedy předepisuje, co má být zvířatům poskytnuto.

Ukazatelé úrovně pohody zvířat

- Hodnocení welfare podle produkce zvířat
Rychlost růstu, mléčná produkce nebo hodnocení produkčních ukazatelů patří mezi běžné indikátory biologických funkcí, které jsou často spojovány s vysokou úrovní pohody zvířat. Přímá závislost ovšem nebyla prokázána.
- Veterinární problematika
S pohodou lze spojovat případy poranění zvířat působením technologických prvků ustájení, respiračních onemocnění vznikajících v důsledku špatné kvality stájového ovzduší a poruchy gastrointestinálního aparátu jako důsledek nutričních faktorů a managementu.
- Fyziologický přístup
Tento přístup vychází z obecného adaptačního syndromu. Stresory neaktivují pouze klasické stresové mechanismy, ale mají vliv prakticky na všechny žlázy s vnitřní sekrecí, zasahují do reprodukčních funkcí, metabolismu a imunity. Další možností je také měření fyziologických funkcí, jako je srdeční frekvence, které potvrzují a kvantifikují reakce zvířat, ale spíše krátkodobě působící stresory.
- Hodnocení z hlediska chování zvířat
Studium chování se stává centrálním bodem pro pochopení pohody zvířat. V prostředí, se kterým se zvířata nedovedou vyrovnat, začínají projevoval různé formy abnormálního chování – automutilace, agresivita, deprese, stereotypie.

Praktický pohled na hodnocení welfare

Parametry vnějšího prostředí (rysy okolního prostředí a managementu)

- Délka stání,
- prostor,
- kvalita místa pro ležení,
- přístup k pastvě,
- velikost klece,
- počet míst na krmení a zařízení k napájení,
- teplotní požadavky...

Parametry založené na reakcích zvířat na prostředí – chování, zdraví, fyziologie

- Zdraví (nemoci, zranění, mortalita),
- fyzická kondice/vzhled (čistota, léze na kůži),
- chování zvířat při působení podnětů (snadnost pohybu, znaky bolesti nebo strachu)...

Animal Needs Index-35-L(TGI)

H. Bartussek (1985)

- možnost pohybu
- možnost sociálního kontaktu
- kvalita podlah
- kvalita mikroklimatu a úroveň větrání
- intenzita chovatelské péče

Proč byla zvolena uvedená kritéria jako vhodné indikátory welfare?

- Možnost pohybu
Pohyb je pro hosp. zvířata naprosto přirozený. Adekvátní možnost pohybu a dostatečně velký prostor je nutný také pro projevení jiných etologických funkcí – sociální kontakty, hry mláďat, průzkumné chování. Nedostatek působí také zdravotní problémy, jako degenerativní změny pohybového aparátu (svalů, kostí, kloubů), deformací kostry.
- Sociální kontakt
Projevování normálního sociálního chování závisí na ustajovacím systému a managementu, kde nepříznivě působí jak izolace zvířat, tak nadměrná koncentrace zvířat vyvolávající sociální stres a agresivitu.
- Kvalita podlah
Kvůli stálému kontaktu zvířat s povrchy podlah a loží má kvalita těchto povrchů jeden z nejvýznamnějších dopadů na zdravotní stav -paznechty, končetiny, vznik zranění při uklouznutí – chování a pohodu.

- Kvalita mikroklimatu a úroveň větrání
Kvalita vzduchu je nepochybně významným faktorem zdravého životního prostředí. Zamezení průvanu snižuje tepelné ztráty a snižuje riziko chladového stresu. Světlo ovlivňuje zdraví, fertilitu a chování zvířat svým spektrem, intenzitou a sezónními změnami.
- Intenzita chovatelské péče
Vztah mezi zvířaty a jejich chovateli má vliv na odpověď zvířat na působení celé řady faktorů. Přátelský přístup nejen zvyšuje sociabilitu zvířat, ale také příznivě ovlivňuje imunologické reakce a užitkovost.

Vyhodnocení ANI systému

- < 11 – nevyhovuje zásadám welfare
- 11-15 – téměř nevyhovuje zásadám welfare
- 16-20 – nedostatečně vyhovuje zásadám welfare
- 21-23 – poměrně vyhovuje zásadám welfare
- 24-27 – vyhovuje zásadám welfare
- > 28 – zcela vyhovuje zásadám welfare

Výhody ANI (TGI):

- Praktický nástroj k hodnocení hlavních nedostatků v chovu v rámci krátkého časového intervalu.
- ANI hodnotí welfare pomocí kritérií pro různé aspekty prostředí chovu a samotných zvířat systematickým způsobem.
- Hodnocení vyžaduje relativně krátký čas na zaškolení hodnotitele, ačkoliv tento výcvik je kritický pro spolehlivost hodnocení.
- Opakovatelnost výsledků skóre na stejné farmě různými hodnotiteli je vysoká.

Nevýhody ANI (TGI):

- Subjektivita hodnocení – je podlaha kluzká či není.
- Situace na farmě během léta může být jiná než v zimě. Venkovní systémy chovu jsou ovlivnitelné klimatickými podmínkami.

Principy hodnocení welfare systémem Welfare Quality®

<http://www.welfarequality.net/>

Systém nabízí protokoly pro hodnocení welfare tří hospodářsky a početně nejdůležitějších kategorií hospodářských zvířat – skotu, prasat a drůbeže.

Systémy se řídí následujícími zásadami:

- Pokrývá 4 zásadní oblasti welfare:
 - ⊙ dobrou výživu
 - ⊙ dobré ustájení
 - ⊙ dobré zdraví
 - ⊙ přiměřené chování

- úroveň v těchto oblastech měří pomocí hodnot stanovených přednostně přímo na zvířatech, a to jednoduchým, na farmě proveditelným způsobem.
- stanovuje jednoznačný postup, kterým jsou získané hodnoty sloučeny do celkového hodnocení.
- toto hodnocení zařazuje chov do jedné ze čtyřech kategorií:
 - ⊙ vynikající
 - ⊙ nadstandardní
 - ⊙ přijatelný
 - ⊙ nezařazený

Oblasti a kritéria welfare

Např. u dojnic se oblast dobrého zdraví hodnotí takto:

v kritériu 6: nepřítomnost zranění – hodnotí se % kulhajících zvířat a přítomnost kožních lézí a otoků,

v kritériu 7: nepřítomnost nemoci – kašláni, nosní a oční výtoky, dyspnoe, průjem, výtok z vulvy, somatické buňky v mléce, mortalita, dystokie a výskyt nepohyblivých zvířat,

v kritériu 8: nepřítomnost bolestivých procedur – způsob odrohování, krácení ocasů u dojnic.

Celkové hodnocení farmy

- Vynikající – více než 55 bodů ve všech 4 oblastech a více než 80 bodů v nejméně 2 oblastech.
- Nadstandardní – více než 20 bodů ve všech 4 oblastech a více než 55 bodů v nejméně 2 oblastech.
- Přijatelný – více než 10 bodů ve všech 4 oblastech a více než 20 bodů v nejméně 3 oblastech.
- Nezařazeno – nedosahuje ani požadavků na hodnocení přijatelný.

Praktické použití principů Welfare Quality

Zásady tohoto systému mohou být použity pro jednoduché sebehodnocení vlastní farmy, porovnání vlastního chovu s jinými chovy a k hledání oblastí ve vlastním chovu, kde by zlepšení welfare bylo nejvíce potřeba či nejsnáze dosažitelné.

Možným postupem může být ohodnotit chov podle 12 kritérií, případně i podle jednotlivých měřítek v porovnání s ostatními chovy v okolí či se srovnatelnými chovy v ČR.